

Kenesei Istvánt a Magyar Tudományos Akadémia 2016. májusi közgyűlése az Akadémia levelező tagjává választotta.

Kenesei István az MTA Nyelvtudományi Intézetének (NYTI) kutató professzora és igazgatója, a Szegedi Tudományegyetem (SZTE) egyetemi tanára, az egyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának vezetője. Fő kutatási területe a nyelvelmélet és azon belül a szintaxis, de fontos munkákat közölt a morfológia és a fonológia területéről is. Legfontosabb eredményeit hazai és nemzetközi folyóiratokban és gyűjteményes kötetekben tette közzé. Eddigi pályafutása alatt több mint száz tudományos közleményt publikált magyar, illetőleg idegen nyelven magyar és külföldi folyóiratokban vagy gyűjteményes kötetekben, amelyek megalapozták nemzetközi hírnevét. Tudományos eredményei mellett tudományszervezői tevékenysége is igen jelentős.

Székfoglaló előadásának címe „A mondattól a szóig” jól jelzi Kenesei munkásságának tematikai gazdagságát. Kenesei vérbeli szintakta, a nyelv szerkezetét érintő problémákhoz mindig a szintaxis felől közelít. Kutatott témái közül érdemes az alábbiakat kiemelni.

1. Kenesei részletesen foglalkozott a magyar alárendelés szintaxisával (ez volt akadémiai doktori disszertációjának témája is), az alárendelés típusait kritériumok felhasználásával osztályozta, a szerkezeteket egységes keretben elemezte. Eredményei a leíró kutatásokban is jól használhatók, amiről különböző szintű leíró nyelvtanaink is tanúskodnak.

2. Egyik sokat idézett munkája a fókusz problémáját tárgyalja. Javaslatára szerint a fókusz szemantikai értelmezése a társalgási univerzumon értelmezett azonosításon keresztüli kizárás fogalmán alapszik. Több

tanulmányában tisztázza a fókusz szintaktikai és fonológiai megjelenítésének kérdéseit. Az irodalomban elterjedt fókuszfogalmon kívül külön vizsgálja a mondatfókusz és a VP-fókusz tulajdonságait is.

3. Egy hosszabb amerikai tartózkodása alatt – társszerzőként - kidolgozza a prozódiai egységeknek (láb, fonológiai szó, fonológiai frázis, intonációs frázis) a szintaxistól való függésének elveit. Megállapítja, hogy az SOV, ill. az SVO nyelvek abban is különböznek, hogy eltérő módon építkeznek fonológiailag. Részletesen elemzi ebből a szempontból az olasz, az angol és a magyar nyelvet.

4. A magyar segédigék osztályának megállapításához egy kritérium-rendszert dolgoz ki. Tudjuk, hogy a hagyományos nyelvtanok a magyarban csak két segédigét említenek (a *fog* és a *volna* lexémákat). Segédigének tűnik azonban például a *szokott*, *akar*, *kell*, *szabad* is. Kenesei a segédigék meghatározásakor különböző kritériumokat használ, ily módon a segédigék osztálya a korábbi grammatikai munkáknál pontosabban definiálható.

5. A segédigék problémájához kapcsolódik Kenesei szófajtani munkássága is. A magyar nyelv sajátosságainak figyelembe vételével a korábbi szófaji besorolásoknál adekvátabb szófaji rendszert dolgoz ki. A funkcionális kategóriákról szóló munkájában a segédigéken kívül szól a névelőkről, a tagadószókról, az *-e* kérdő partikulákról, a mondatbevezetőkről és ezek szótári ábrázolásáról. Kenesei ezzel a szófajtan területén is számos új eredménnyel gazdagította a magyar nyelvre vonatkozó ismereteinket.

6. Kenesei a szintaktikai elemzés módszereivel vizsgál meg több, hagyományosan képzőként számon tartott toldalékot. Ennek eredményeképpen egyrészt egy új osztályozást javasol a kötött morfémákra vonatkozóan bevezetve a „félszó” fogalmát egy sajátos összetéltípusra, másrészt a szintagmákhoz járuló toldalékok (*-ú/ű; -i; -ható/hető*) alapos

vizsgálata révén kimutatja, hogy ezekben az esetekben nem szótári (morfológiai), hanem mondattani problémákról van szó. Más szóval, a velük képzett szavak (kifejezések) létrejötte nem morfológiai, hanem szintaktikai folyamatok eredménye.

7. Kenesei a nyelvelmélet egyik alapkérdéséhez szól hozzá a nyelvi kreativitásról szóló munkájában. A kreativitás három fő területét: a formálist, a jelentésbelit és a tudatelméletit különbözteti meg, a formálison belül pedig két részterületet, a szintaktikai és a szókészleti kreativitást különíti el. A három kreativitás-típus logikailag (de talán evolúciósan is) ugyanarra a szűk hatókörű lokális viszonyra vezethető vissza, ami egyebek között a mentális szótárban rögzült szót köti a vonzatként vele együtt álló szerkezethez. A grammatikai szavak játsszák a kapcsolóelemek formális szerepét, míg a fogalmi jelentéssel bíró szavak teszik lehetővé a jelentés metaforikus változandóságát, amelyet a tudatelmélet szabályoz.

8. Kenesei társszerzője a nagy sikerű, e-könyvként és papírkötésben is hozzáférhető „Hungarian” című kötetnek, amely az eddig idegen nyelven megjelent legjobb magyar leíró nyelvtannak számít, és amelynek közel fele az ő munkája.

Kenesei István az egyetemi diploma megszerzésétől kezdve aktív résztvevője a magyar, majd a nyolcvanas évektől a nemzetközi tudományos életnek. Mint már említettük, publikációs listája száznál több tételt tartalmaz, munkáira történt hivatkozások száma pedig az ezret is meghaladja.

Nagy öröm számunkra, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv és Irodalomtudományi Osztálya Kenesei Istvánnal egy újabb nemzetközileg is ismert és elismert tudóst tudhat tagjai között.